

- HISTORISCH -

Een roze

wolk

met een randje

HET VERHAAL VAN 'BABYSCHIP' DE SS RANCHI

Op een koude septemberdag in 1950 liep het repatriantschip SS Ranchi de haven van Amsterdam binnen. Aan boord bevonden zich tweehonderd oud-KNIL-militairen en hun gezinnen. Onder hen ook Indische Nederlanders en Indonesiërs die voor de militaire inlichtingendienst hadden gewerkt en moesten vrezen voor hun leven. Nederland haalde deze mannen daarom halsoverkop weg uit Indonesië. De meesten van hen waren nog nooit buiten hun geboorteland geweest. De verhalen van de opvarenden van de SS Ranchi laten zien hoe hun noodgedwongen evacuatie tot de dag van vandaag doorwerkt. Een reconstructie.

Door: Tico Onderwater // Foto's: collectie Joost Wilgenh

Vorig jaar organiseerde Museum Perron Oost in Amsterdam in samenwerking met het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis een fototentoonstelling over migranten in Nederland. Radiojournalist Joost Wilgenhof (53) was een van de bezoekers. Zijn aandacht werd getrokken door een foto van een groep Indonesische vrouwen met kinderen en baby's in slendangs aan boord van een schip. De tekst bij de foto maakte hem nog nieuwsgieriger. Het bleek te gaan om de

aankomst van de SS Ranchi in Amsterdam. Tijdens de scheepsreis waren 35 vrouwen van maar liefst 37 baby's bevallen!

Met de aanknopingspunten Ranchi, 1950 en 37 baby's ging Wilgenhof op onderzoek uit. Hij kwam er al snel achter dat het hoge aantal geboortes geen toeval was, maar dat KNIL'ers met vrouwen die in verwachting waren bewust op dit 'baby-schip' werden geplaatst. Vanwege het hoge aantal verwachte geboorten bevond zich aan boord van deze drijvende kraamkliniek een extra medische

staf, vertelt Wildenhof. 'Na onderzoek in het Nationaal Archief heb ik over de Ranchi een kleine expositie in Perron Oost ingericht. Al snel kwamen er mensen naar het museum toe die een band met het schip hadden. Eén vrouw was op de Ranchi geboren, een ander had een zusje als Ranchi-baby. Zijzelf was tijdens de reis negen jaar oud en kwam met de dochter van haar al overleden zusje naar het museum. De beelden van de reis brachten bij haar herinneringen naar boven van vroeger. "Alles komt weer terug", zei ze huilend.'

Door gesprekken met Ranchi-passagiers en hun nabestaanden beseftte Joost dat de verhalen die de Nederlandse kranten in 1950 over het babygeluk op de Ranchi schreven maar één kant van het verhaal belichtten. De andere kant bleef onbesproken: het verdriet als gevolg van de Tweede Wereldoorlog, de Bersiap, de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog en de kille ontvangst in Nederland. 'Aan de hand van de mensen op het schip kun je het verhaal van de dekolonisatie vertellen', stelt Wilgenhof. 'Aan boord zaten niet alleen Indische Nederlanders en Molukkers, maar ook Chinezen, Javanen en Sundanese KNIL'ers. Een deel van hen

had voor de Nederlandse militaire inlichtingendiensten gewerkt, waardoor het niet veilig was om in Indonesië te blijven. De aanwezigheid van deze militairen geeft het verhaal voor mij een extra laag. De oorlog bleef altijd dichtbij.' Na gesprekken met Ranchi-passagiers en nabestaanden besloot Wilgenhof een reünie te organiseren. Deze stond voor 2 oktober gepland, maar kon vanwege aangescherpte corona-maatregelen niet doorgaan.

VEILIGGESTELD

Een van de oud-passagiers die zich voor de reünie had aangemeld is Lasmi Sangidi (79). Zij meldde zich bij Joost nadat hij in het januarinumnummer van *Moesson* een oproep had geplaatst. 'Ik was net op *Moesson* geabonneerd,' vertelt ze. 'Dat was ik eigenlijk al jaren van plan en op een gegeven moment heb ik dat gedaan. Ik kreeg het eerste nummer, sloeg het open en het eerste wat ik zag was die Ranchi-foto. Hoe is het mogelijk, dacht ik.' Lasmi herinnert zich de scheepsreis nog goed. 'Indonesiërs waren het Engelse eten (de Ranchi was een Brits schip, red.) niet gewend, dus vroegen ze of ze rijst konden krijgen. Op die boot werkten veel mensen uit India, waardoor de rijst die zij kregen op de Indiase manier bereid was, met curry. Dat vonden ze ook niet lekker', lacht ze. 'We hadden een vreselijk leuke tijd aan boord. Op het hoogste dek zat een prachtig zwembad. Hoewel mijn zusje en ik niet konden zwemmen, was het water zo aantrekkelijk dat wij er allebei toch insprongen – en vervolgens gered moesten worden.'

Toch was het niet alleen maar onbezorgdheid aan boord, herinnert Lasmi Sangidi zich. 'In onze hut sliep ook een andere familie, de familie Denekamp. Mevrouw Denekamp was hoogzwanger en haar man, een Indo die bij het KNIL diende, was net voor vertrek vermoord in Menado. Zij was dus een weduwe in verwachting, die met haar kinderen naar een land ging waar ze helemaal niemand kende en waar ze de taal niet sprak. Heel triest.' De familie Sangidi had zelf ook veel meegemaakt tijdens de Japanse bezetting en de paar jaar daarna voor ze voorgoed uit de archipel vertrokken. Lasmi's vader vocht tijdens de Japanse inval in Banjarmasin. Als Javaanse beroepsmilitair kwam hij niet in krijgsgevangenschap terecht. Tijdens de oorlog bleven Sangidi en zijn gezin buiten het kamp, maar om niet als *romusha* opgepakt te worden, moest hij onderduiken in Batavia. 'Wij overleefden de Bersiap ternauwernood,' gaat Lasmi verder. 'Mijn vader werd *andjing nica* –

'Nederlandse hond' genoemd (als verwijzing naar de naam van een KNIL-bataljon – red.) en ons huis werd doorzocht. Gelukkig vonden de *pemuda's* de Nederlandse vlag niet die wij in de kast hadden verstopt, anders hadden wij het niet overleefd.' In begin 1946 trad Sangidi weer in dienst van het Indische leger, aanvankelijk in Batavia en Cimahi en daarna bij de Inlichtingen- en Veiligheidsgroep (IVG) van de Tijgerbrigade. De brigade opereerde in Midden-Java en was onder meer gestationeerd in Semarang, Salatiga en Yogyakarta. Hier zorgde de IVG door middel van patrouilles, arrestaties, verhoren en het inzetten van spionnen voor inlichtingen. Kennis van taal en land was hiervoor noodzakelijk, waardoor bij de inlichtingendiensten relatief veel Indo-Europeanen, Chinezen, Molukkers, Javanen en Sundanezen dienden.

Zoals gebruikelijk bij het KNIL volgden vrouw en kinderen hun vader. Lasmi herinnert zich dat zij in Salatiga samen met andere IVG-gezinnen – vooral Indo-Europeanen en Molukkers – in dezelfde wijk woonden. 'Omdat het oorlogstijd was mochten wij hier naar dezelfde school als Europese kinderen. Boften wij even. Maar we mochten niet met ze spelen, zo racistisch was het toen.'

Vanwege Sangidi's inlichtingenwerk, stond hij na de soevereiniteitsoverdracht op een zwarte lijst van de Indonesische politie. Een van de IVG-ers was door de Republikeinse strijdkrachten gevangen genomen en verhoord, waardoor de Indonesiërs over een namenlijst van IVG-personeel beschikten. 'Veel collega's werden naar Nieuw-Guinea overgebracht, maar wij kwamen eerst in het Cililitan-kamp bij Jakarta terecht. Mijn vader werd samen met andere Javanen en Sundanezen die bij de IVG hadden gewerkt 'veiliggesteld', wat betekende dat zij zonder Nederlands paspoort naar Nederland konden vertrekken', vertelt Lasmi. 'Wij vertrokken in het diepste geheim, midden in de nacht. Mijn vader was bang dat hij alsnog door Indonesiërs van de Ranchi afgehaald zou worden. Pas toen we Tanjung Priok achter ons gelaten hadden en op volle zee waren durfde hij uit de hut te komen'.

In Nederland kwam de familie Sangidi eerst in verschillende contractpensions terecht, onder meer in de Larense villa De Wilde Zwanen. Hier verbleven meerdere oud-IVG'ers en hun gezinnen. Lasmi is blij dat ze het verhaal van de Javaanse en Sundanese oud-KNIL'ers in Nederland kan vertellen: 'Mijn vader zei altijd dat hij het belangrijk vond

dat zijn verhaal verteld zou worden. Als Indonesiër viel hij overal buiten. Hij kon niet in dienst treden bij de Koninklijke Landmacht en omdat hij tijdens de Tweede Wereldoorlog geen Nederlands staatsburger was, kon hij ook geen aanspraak maken op verschillende regelingen. Het deed hem pijn dat hij na zoveel dienstjaren bij het KNIL alsnog nergens bij hoorde. Mijn vader zei altijd dat Nederlandse mensen aardig waren, maar de regering niet. Toch waren mijn ouders niet verbitterd. Ze hebben met zeven kinderen een nieuw bestaan opgebouwd en het belang van goede scholing altijd benadrukt. Op een gegeven moment had mijn vader zelfs twee banen om ons schoolgeld te betalen.'

SCHIMMENSPEL

Een van de families die Lasmi op de foto in *Moesson* herkende, was de familie Salki. Tommy Salki werd in 1936 geboren als zoon van de Javaans-Molukse beroepsmilitair korporaal Hasan Salki, die sinds de jaren tien van de vorige eeuw bij het KNIL diende. Tijdens de Japanse bezetting kwam Hasan in krijgsgevangenschap terecht. Tommy en zijn zusjes brachten de oorlog eveneens in het kamp door. Na de Japanse capitulatie werd hij door zijn vader opgehaald en hoorde hij dat zijn moeder door de Japanners was vermoord. Daarna volgde een jarenlange strijd tussen Nederland en Indonesië, waarin korporaal Salki leiding gaf aan een groep burgerinformanten van de IG. Na de soevereiniteitsoverdracht was hij in januari 1950 betrokken bij de coup van Westerling in Bandung; naast het werk dat hij voor de IVG had gedaan nog een reden om hem zo snel mogelijk naar Nederland te zenden. Salki en zijn kinderen werden eveneens hals over kop 'veiliggesteld' en

vertrokken in het holst van de nacht. Het enige wat ze konden meenemen, waren de kleren die ze droegen.

Kleinzoon Wim Salki, is beeldend kunstenaar en zijn familiegeschiedenis speelt een belangrijke rol in zijn werk. 'Mijn vader vertelde weinig over wat er in Indonesië was gebeurd', vertelt Wim. 'Ik heb veel zelf moeten uitvinden. Zo wist ik bijvoorbeeld wel dat mijn grootvader KNIL-militair was en iets bij de inlichtingendienst deed, maar wat, wanneer en waar was niet duidelijk. Dat hij bij Westerlings staatsgreep betrokken was vernam ik pas toen ik daar een tijd terug door iemand over gebeld werd. Als kind was de naam Westerling een taboewoord. Ook over zijn aankomst in Nederland was mijn vader niet spraakzaam: hij vertelde alleen dat het koud was en dat hij het eten vies vond. Ik kwam er pas drie jaar geleden achter dat hij met de Ranchi naar Nederland kwam.'

Wim noemt zijn kindertijd verwarrend en vertelt dat de verwarring er in de loop der jaren niet minder op wordt. 'In 1952 overleed mijn grootvader. Mijn vader kon niet goed met zijn stiefmoeder overweg en trouwde op zijn negentiende met mijn moeder, die van Duitse komaf was. Ze droegen allebei een traumatisch verleden met zich mee. Mijn vader was mentaal afwezig. In het kamp liep hij beriberi en malaria op, waarvan hij later vaak last had. Zijn manier om met het verleden om te gaan was zijn kop in het zand steken en niet meer terugkijken. Hoe ouder hij werd, hoe teruggetrokener hij leefde.'

Toen Wim Salki opgroeide in het Limburgse Bleijerheide was hij het enige gekleurde kind. 'Ook mijn oudere zus was veel witter dan ik,' zegt hij. 'Ik werd daardoor regelmatig voor pinda uitgescholden, maar mijn vader deed alsof racisme in Nederland niet bestond. Dat snap ik ook wel, mijn vader wilde vooral rust en niet opvallen. Maar het is wel pijnlijk als je familie weggijkt als zoiets gebeurt,' vervolgt hij. 'Ik wil mijn eigen zoons ervan bewust maken dat zij deze achtergrond hebben, met zijn goede en minder fraaie kanten. Mijn vader is een deel van mij, en zijn vader is weer een deel van hem. Dat laat je niet los. Ik ben niet Indisch uit heimwee naar tempo doeloe, maar omdat ik die identiteit mag opeisen. Dat vind ik ook positief aan Black Lives Matter. Door die beweging is het duidelijk dat ik iemand van kleur ben, en niet een witte Nederlander met een kleurtje. En dat ik alle rechten heb die anderen ook hebben en me nergens voor hoeft te schamen. Dat wil ik mijn kinderen ook meegeven.'

De naar binnen gerichtheid van zijn vader loopt als rode draad door Wims werk. 'Ik werk met foto's en licht en probeer de onrust van mijn vader en mijn boosheid over zijn houding te tonen. In de expositie die momenteel bij Museum Perron Oost staat wil ik laten zien dat ik mijn vader nooit echt gekend heb. Zijn leven was een schimmenspel. Vanaf het moment dat hij in een Japans interneringskamp terecht kwam, was het voorbij.'

Afgelopen weekend gingen vijf korte audioportretten van Joost Wilgenhof in première tijdens het kunstfestival Art Oost. De verhalen zijn nu ook online te beluisteren:

www.artoost.amsterdam/audiotour-reisvan-deranchi

Joost Wilgenhof werkt aan een serie podcasts over de SS Ranchi en er zijn plannen voor een boek.

Wim Salki's expositie 'A monument for my dearest father (who had to live twice)' is nog tot 12 december te zien bij Museum Perron Oost in Amsterdam.

